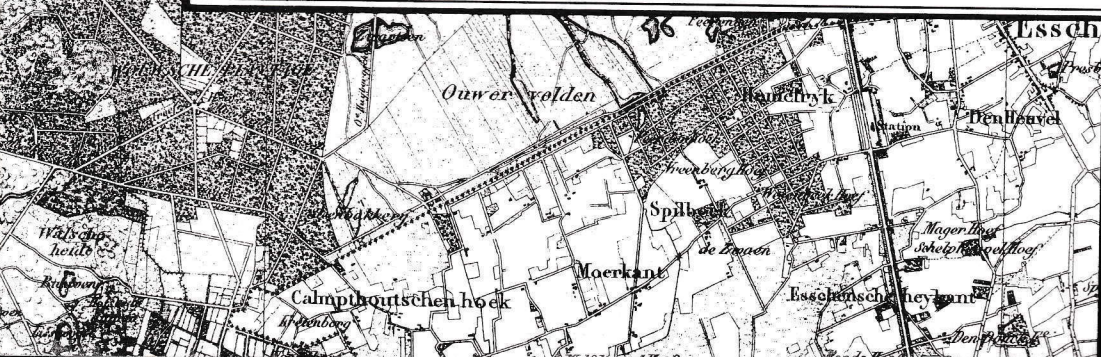

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

Wouw in de Tweede Wereldoorlog

De kerkklokken worden gevorderd

In december 1942 kwam er een verordening waarin de Duitsers bepaalden dat de kerkklokken ingeleverd moesten worden. Ook de kerkklokken in de gemeente Wouw moesten er aan geloven.

Op 2 december 1942 krijgen de burgemeesters van de gemeenten in de provincie Noord-Brabant opdracht om de klokken van de kerken te vorderen. Zij moeten zorgen voor politietoezicht en bewaking. Daarnaast moeten ze er voor zorgen dat de vordering van de klokken zonder moeilijkheden verloopt. De commissaris van de provincie Noord-Brabant, A. van Rijckevorsel, geeft in zijn brief aan dat er vrijstelling geldt voor klokken met een biljet en de letter M. De klokken worden gelijktijdig gevorderd en daarna naar een opslagplaats gebracht.

"....met de bedoeling, dat, indien blijkt, dat niet alle klokken behoeven te worden versmolten, de gespaarde, meest belangrijke klokken, zullen worden teruggebracht naar de plaatsen, waar zij behooren...."¹⁾

Op 10 december 1942 brengt burgemeester P. de Jong aan de vier pastoors deze boodschap over in een brief met als onderwerp de klokkenvordering. Hij wil van de pastoors weten of er 'beschermden klokken' in hun torens hangen. Hij noemt dat klokken die een witte letter "M" dragen, terwijl er tevens een certificaat van bescherming aanwezig is.

"Indien mogelijk, zou ik tevens gaarne een opgave ontvangen van den ouderdom der klokken. Bij deze opgave gelieve U achter elke klok ook de doorsnede op te geven."²⁾

41

Waarschijnlijk is er toen al in het hele land een storm van protest losgebarsten, vooral ook omdat de klokken gebruikt werden om de bevolking te alarmeren. Op 17 december 1942 schrijft de commissaris in de provincie Noord-Brabant daarom opnieuw een brief waarin hij een aanvulling geeft en tracht de gemoederen in elk geval iets te kalmeren.

"...in elke gemeente één klok zal blijven hangen voor alarmeeringsdoeleinden ed. In gemeenten met uit elkaar liggende afzonderlijke dorpen kan voor elk dorp één klok achtergelaten worden."³⁾

Antwoord

Ondertussen reageren de vier pastoors ook (noodgedwongen) op de brief van de burgemeester. Pastoor Th. Wolters van de Lambertusparochie in Wouw laat weten dat er de laatste jaren geen onderzoek heeft plaatsgevonden naar de ouderdom en de kunstwaarde van de kerkklokken. Hij schrijft verder dat hij geen certificaat bezit en dat hem van het aanbrengen van de letter "M" ook niets is gebleken.

In de volgende alinea van zijn brief zet hij uiteen welke klokken er in zijn toren hangen.

"De kleinste klok, diameter 88, is in 1722 te Antwerpen gegoten door Guilielmus Witlockx; de zogenaamde brandklok, diameter 120, is door Joannes le Fever t'Antwerpen gegoten in 1666; de middelste klok, diameter 130, is de oudste klok, die bij den brand van 1581 naar beneden is gekomen en in 1825 hergooten is door de gebroeders J:B:N: en E:A: Gaulard. Deze klok is verreweg de schoonste van klank en de enige herinnering aan de oude grootheid van Wouw. Ik durf daarom den wens uitspreken, dat bij eventuele vordering der kerkklokken althans deze kostbare klok zal worden gespaard. Zij is meer waard onder oogpunt van geschiedenis en kunst dan alle andere klokken samen."⁴⁾

De pastoor van Moerstraten doet het allemaal wat simpeler. Hij laat op 14 december weten dat de klok uit 1927 een doorsnede heeft van 40 centimeter en de klok uit 1929 een doorsnede van 75 centimeter.

Pastoor Loonen uit Wouwse Plantage laat een dag later weten dat de klok uit 1890 een gewicht heeft van 300 kg. Het zgn. klepklokje is uit 1876, maar maat of gewicht kan de pastoor niet opgeven. Hij heeft de klok nooit gezien, maar geeft aan dat *'een man die het klokje dikwijls heeft gezien de doorsnede schat op hoogstens 35 cm'*. Daarnaast doet de pastoor een dringend beroep op de Wouwse burgemeester.

"Als er iets aan te doen is, verzoek ik namens de parochianen het klokje te mogen behouden. Het zal het eenige middel zijn om de zeer ver woonende mensen bij gevaar te waarschuwen, of het begin der godsdienstoefeningen kenbaar te maken."⁵⁾

Het kerkbestuur van Heerle reageert op 16 december met een kort en krachtig briefje. De burgemeester krijgt daarin te horen dat er geen klokken met de letter "M" in de kerk zijn en dat de overige gegevens het kerkbestuur niet bekend zijn.

Uit de archiefstukken blijkt dat burgemeester De Jong, pastoor Wolters inderdaad terwille is geweest, want hij vraagt de Inspectie Kunstbescherming de klok in de kerk van Wouw uit 1521/1825 te behoeden voor vordering.

Op 21 januari 1943 krijgt hij van die instantie te horen dat dit niet kan en De Jong laat dit op 27 januari aan pastoor Wolters weten.

Gevorderd

Het duurt dan niet lang meer of de klokken worden inderdaad opgehaald, deels gaan ze rechtstreeks naar Hamburg en deels naar de klokkenopslagplaats in Breda gebracht. Hier worden de klokken door de Rijksinspectie Kunstbescherming bekeken. De opschriften worden genoteerd en de gewichten opgeschreven.⁶⁾

Van de Lambertuskerk worden drie klokken meegenomen. De klok uit 1666 is later teruggevonden en het weekblad "Sancta Maria" van 20 juni 1946 meldt dat de klok in bruikleen is afgestaan aan de St. Jozefkerk in Roosendaal.

Ook de klok die pastoor Wolters wilde behouden, werd meegenomen en later teruggevonden. Het lot van de derde klok, die gegoten werd door Guilielmus Witlockx in 1722 is niet bekend.

Voor de alarmering mag het dorp Wouw een klepklokje houden uit 1864. Dat klokje hing in het kleine torentje maar ging bij de brand in 1944 verloren.

In Moerstraten wordt alleen de grootste klok meegenomen. Dat gebeurt op 3 maart 1943. De klok wordt rechtstreeks naar Hamburg afgevoerd waar hij naar alle waarschijnlijkheid omgesmolten is.

De grote klok van Wouwse Plantage, die volgens Zonneveld in zijn artikel over de Wouwse luidklokken in 1892 gegoten is, ondergaat hetzelfde lot in Hamburg. Het klepklokje bleef waarschijnlijk in de toren hangen, zoals de pastoor gevraagd had.

Heerle

En hoewel het kerkbestuur van Heerle geen opgave van de klokken doet, is dat voor de Duitsers geen reden om de kerk van Heerle voorbij te rijden.

In de toren hangen twee klokken en die worden net als in de andere parochies uit de toren gehaald. Wel moeten de Duitsers zich nog een grap van een aantal Heerlese jonge mannen laten welgevalen. (Zie interview met Janus Mangelaars elders in dit boek) Maar op 12 maart 1943 worden beiden klokken rechtstreeks naar Hamburg afgevoerd.

En dan is er tenslotte nog het klokje van het klooster in Wouw. Dat wordt op 9 maart 1943 gevorderd en direct doorgestuurd naar Hamburg.

Met het inleveren van de klokken wordt het een stuk stiller in de dorpen. In het dossier in het gemeentearchief keert echter de rust nog niet weer, want op 20 april 1943 komt er op het gemeentehuis nog een brief binnen met daarin een lijst van C-klokken. Dat zijn klokken met een

gewicht tot 150 kg die mogen blijven hangen. Op die lijst staan twee klokken in de gemeente Wouw vermeld:

281. Wouw Kleine toren. 40 cm doorsnede 40 kg. nr.
6/434 C.
282. Moerstraten 50 cm doorsnede 80 kg. nr.
6/435 C.⁷⁾

Bij deze lijst is ook de lijst van "M"-klokken aanwezig en eens te meer blijkt dat Wouw daar niet op voorkomt.

Tenslotte laten de Duitsers op 26 juni 1943 nog weten dat ook bellen en andere klokken aangemeld moeten worden. Op de lijst die wordt opgesteld staat alleen het klooster van Heerle. Daar is één bel aanwezig met een middellijn van 23 cm en er staat als bijzonderheid vermeld dat de bel ook dienst dient voor de school.

Zonder twijfel heeft niemand op het gemeentehuis geweten dat er pal boven de voordeur van dit gebouw een klokje uit 1740 hing. Dat was daar letterlijk 'ondergedoken'.

Tijdens werkzaamheden aan het elektrisch licht in 1975 moest een gat worden gehakt en toen kwam de klok tevoorschijn. Op dit moment hangt deze klok op de eerste verdieping van het nieuwe gemeentehuis, recht tegenover de deur van de burgerzaal.

Wouw, 21 september 1995

Noten:

1. GAW A82. Brief van 2 december 1942.
2. GAW A82. Brief van 10 december 1942 van burgemeester De Jong aan de vier pastoors in de gemeente Wouw.
3. GAW A82. Brief van 17 december 1942.
4. GAW A82. Brief van pastoor Th. Wolters van Wouw van 12 december 1942.
5. GAW A82. Brief van 15 december 1942 van pastoor J. Loonen van Wouwse Plantage.
6. Voor bijzonderheden over de klokken verwijs ik naar 't artikel van L.C. Zonneveld "Luidklokken in de gemeente Wouw", in De Vierschaer 1-'86, blz 48-53.
7. GAW A82. Brief van 20 april 1943.

